

Legaliseren van een handtekening: een praktische oplossing?

Op 26 juli 2016 heeft Hof Den Haag eindarrest gewezen in een procedure waarin een valse handtekening van de partner onder een uitruilformulier centraal stond. Door de handtekening niet te controleren heeft het pensioenfonds zijn zorgplicht geschonden en is het aansprakelijk voor de schade van de partner, aldus het hof. Dit eindarrest is een vervolg op een tussenarrest van 18 november 2014. In deze bijdrage ga ik nader in op deze uitspraak en duid ik de betekenis voor de praktijk.

Art. 60 PW biedt de mogelijkheid tot uitruil van opgebouwd partnerpensioen in een hoger en/of eerder ingaand ouderdomspensioen. Bij gebruikmaking van deze keuzemogelijkheid is op grond van art. 60, lid 6 PW toestemming vereist van de partner die de begunstigde is van het opgebouwde partnerpensioen. Het betreft hier de keuze van de deelnemer en die zal dus primair moeten zorgen voor een handtekening van zijn partner. Zonder deze toestemming kan de pensioenuitvoerder de keuze niet uitvoeren. Dit volgt ook uit de wetsgeschiedenis: net als in de vroegere PSW geldt dat de pensioenuitvoerder alleen gehoor kan geven aan een verzoek tot uitruil van de (gewezen) deelnemer als de partner ten behoeve van wie een aanspraak op partnerpensioen bestaat, bereid is in te stemmen met die keuze. Immers, diens aanspraak komt door de uitruil te vervallen.¹

■ DE KWESTIE

De zaak voor Hof Den Haag gaat over het volgende. Destijds nog onder de werkingssfeer van de PSW informeert pensioenuitvoerder Nationale-Nederlanden de deelnemer over de mogelijkheid om het meeverzekerde partnerpensioen in te ruilen voor ouderdoms-

pensioen. De deelnemer over wie het hier gaat, maakt gebruik van dit keuzerecht en vult het door Nationale-Nederlanden opgestelde formulier in, met de handtekening van zijn vrouw dat zij ermee instemt. Hij gaat vervolgens met pensioen en ontvangt het door uitruil verhoogde ouderdomspensioen. Op enig moment draagt Nationale-Nederlanden de pensioenaanspraken over aan Pensioenfonds Vervoer. Enige tijd later overlijdt de man en komt zijn vrouw tot de ontdekking dat er voor haar geen partnerpensioen meer is. Zij weet echter van geen handtekening en dus ook niet van de uitruil.

Voor de rechtbank heeft de vrouw betaling van partnerpensioen door Nationale-Nederlanden gevorderd en de rechtsgeldigheid van de uitruil betwist. Nationale-Nederlanden roept het Pensioenfonds Vervoer op in vrijwaring, dat zich vervolgens in de hoofdzaak voegt.

De vordering tot betaling van partnerpensioen wordt door de rechtbank afgewezen; door de waardeoverdracht kan deze aanspraak uitsluitend tegen Pensioenfonds Vervoer te gelde worden gemaakt. Dat fonds is echter geen gedaagde in die procedure. De rechtbank overweegt voorts dat Nationale-Nederlanden niet onrechtmatig heeft gehandeld jegens de vrouw.

Tussenarrest

Pensioenfonds Vervoer gaat in hoger beroep en richt zijn grieven tegen de eindbeslissing dat de eventuele pensioenaanspraken aan dit fonds zijn overgedragen. In een tussenarrest oordeelt Hof Den Haag op 18 november 2014 als volgt.²

In het hoger beroep tegen Nationale-Nederlanden wordt het fonds niet-ontvankelijk verklaard; hoger beroep tegen een medegedaagde is (in beginsel) niet toegestaan. Dit geldt ook als hoger beroep wordt ingesteld tegen een partij aan wiens zijde de gevoegde partij zich heeft gevoegd.

Het hoger beroep van Pensioenfonds Vervoer jegens de vrouw slaagt wel. Nationale-Nederlanden heeft de vrouw als verzekerde niet geïnformeerd over de contractovername en de vrouw stond niet vermeld in de administratie. De vrouw verweert zich hier niet

Sjoerd van der Vegt
Mr. S. van der Vegt is pensioenadvocaat bij JPR Advocaten te Deventer

tegen. Wel overweegt het hof dat deze beslissing Nationale-Nederlanden niet bindt: in de relatie van de vrouw tot Nationale-Nederlanden blijft de beslissing dat de eventuele aanspraken op partnerpensioen zijn overgedragen aan het Pensioenfonds Vervoer, in stand.

In hoger beroep bestrijdt de vrouw op haar beurt het oordeel van de rechtbank dat Nationale-Nederlanden niet onrechtmatig heeft gehandeld. Volgens haar mocht die de uitruil niet doorvoeren omdat ze daar niet mee had ingestemd. Zij wist niet van de uitruil en de handtekening was niet van haar. Nationale-Nederlanden heeft niet geverifieerd of ze daadwerkelijk instemde en heeft aldus onrechtmatig gehandeld.

Schending van de zorgplicht

Bij schending van de zorgplicht kan sprake zijn van een onrechtmatige daad, die leidt tot aansprakelijkheid voor de schade. Op basis van de wetsgeschiedenis van de Pensioenwet oordeelt het hof dat ook onder de PSW de pensioenuitvoerder een zelfstandige zorgplicht heeft. Ze overweegt daarbij dat de belangen van de deelnemer en de partner niet altijd gelijk lopen, terwijl die belangen groot zijn en de gevolgen ingrijpend. De pensioenuitvoerder dient er bij uitruil dan ook voor te zorgen dat de partner daadwerkelijk in staat wordt gesteld om al dan niet in te stemmen,

Door uitsluitend de man te informeren over de mogelijkheden van uitruil en hem het formulier toe te sturen, heeft Nationale-Nederlanden haar zorgplicht geschonden

alsook te controleren of de instemming is gegeven. Volgens de rechtbank heeft Nationale-Nederlanden haar zorgplicht, door uitsluitend de man te informeren over de mogelijkheden van uitruil en hem het formulier toe te sturen, wel degelijk geschonden. Het hof ziet geen aanleiding hier anders over te oordelen, omdat een verdergaande procedure tot extra lasten leidt aan de zijde van de uitvoerder.

Het is dus van belang om vast te stellen of de handtekening van de vrouw echt is. Hoewel de vrouw schadevergoeding vordert wegens schending van de zorgplicht én vaststaat dat de vrouw van Nationale-Nederlanden geen uitbetaling van het partnerpensioen kan vorderen, overweegt het hof dat het in wezen een vordering tot nakoming van het partnerpensioen betreft.

Een beroep op uitruil van de uitvoerder heeft dan te gelden als een bevrijdend verweer van de zijde van

de uitvoerder. Omdat de schending van de zorgplicht uitsluitend is gebaseerd op het doorvoeren van de uitruil zonder instemming is dat hier niet anders. De uitvoerder zal dus de instemming van de vrouw moeten bewijzen. Het uitsluitend verwijzen naar haar handtekening is onvoldoende. Art. 159, lid 2 Rv staat hieraan in de weg: 'Een onderhandse akte waarvan de ondertekening door de partij, tegen welke zij dwingend bewijs zou leveren, stellig wordt ontkend, levert geen bewijs op, zolang niet bewezen is van wie de ondertekening afkomstig is. Is degene tegen wie de akte wordt ingeroepen een ander dan hij die haar ondertekend zou hebben, dan kan worden volstaan met de verklaring dat men de echtheid van de ondertekening niet erkent.'

■ EINDARREST

In het eindarrest van 26 juli 2016 komt de door het hof aangewezen handschriftdeskundige tot de conclusie dat de handtekening met hoge waarschijnlijkheid niet afkomstig is van de vrouw.³ Nationale-Nederlanden beroept zich op gerechtvaardigd vertrouwen en voert daarvoor drie argumenten aan:

1. het ligt voor de hand dat de man zijn partner in de keuze betreft;
2. de wetgever heeft duidelijk bepaald dat de pensioenuitvoerder de partners van de deelnemer niet hoeft te informeren;
3. de handtekening van de vrouw wijkt duidelijk af van die van de man.

Daarnaast stelt ze dat het wonen op hetzelfde huisadres het risico bij de vrouw legt. Het hof verwerpt echter al deze argumenten door te verwijzen naar zijn tussenarrest van 18 november 2014. Doordat de procedure onvoldoende waarborgen bood, heeft Nationale-Nederlanden haar zorgplicht geschonden en kan ze zich niet beroepen op gerechtvaardigd vertrouwen. Bij het bepalen van de omvang van de schade dient ook rekening te worden gehouden met het feit dat de man onrechtmatig heeft gehandeld door het formulier te voorzien van een valse handtekening. De schade als gevolg van deze onrechtmatige daad kan worden verrekend met de schade waarvoor Nationale-Nederlanden aansprakelijk is jegens de vrouw. Immers, de echtgenoot is verplicht een schuld van de nalatenschap te voldoen. Daarbij heeft de vrouw zich op het standpunt gesteld dat de door de man verschuldigde schadevergoeding beperkt is tot het te veel ontvangen ouderdompensioen. Volgens het hof hebben Nationale-Nederlanden – en Pensioenfonds Vervoer – dit niet voldoende weersproken.

Nu de vordering in de hoofdzaak alsnog wordt toegevoegd, komt het hof ook toe aan de behandeling van de vrijwaringsprocedure tussen Nationale-Nederlanden en Pensioenfonds Vervoer. In verband met de collectieve waardeoverdracht hebben beide uitvoerders

1 MvT, TK 30 413, nr. 3 p., 217.

2 Hof Den Haag 18 november 2014, ECLI:NL:GHDHA:2014:3609.

3 Hof Den Haag, 26 juli 2016 ECLI:NL:GHDHA:2016:2141.

een overdrachtsovereenkomst gesloten, waarin Pensioenfonds Vervoer Nationale-Nederlanden heeft gevrijwaard voor aanspraken op pensioen. Nationale-Nederlanden is echter niet veroordeeld tot nakoming van pensioenaanspraken, maar tot schadevergoeding op grond van onrechtmatige daad. Bovendien heeft ze Pensioenfonds Vervoer juist gevrijwaard tegen dergelijke fouten.

■ BETEKENIS VOOR DE PRAKTIJK

Het betreft hier een samenloop van een schending van de zorgplicht en een waardeoverdracht. Met name deze samenloop lijkt voor verstrekkende gevolgen te zorgen. Nationale-Nederlanden wordt immers in wezen veroordeeld tot nakoming van een pensioenaanspraak, terwijl de onderliggende waarde is overgedragen aan Pensioenfonds Vervoer en Nationale-Nederlanden uitsluitend het ten onrechte te veel betaalde ouderdomspensioen mag verrekenen.

De pensioenuitvoerder zal een procedure moeten inrichten die voldoende waarborgen biedt om zeker te stellen dat de partner met uitruil heeft ingestemd

Zou geen waardeoverdracht aan de orde zijn geweest, dan had Nationale-Nederlanden de resterende (collectieve actuariële) waarde van het niet-betaalde ouderdomspensioen alsnog kunnen aanwenden om het partnerpensioen (gedeeltelijk) te financieren. Daarbij zou ze dan nog steeds het ten onrechte betaalde ouderdomspensioen mogen verrekenen.

De effecten van de uitspraak zouden wellicht ook minder aanzienlijk zijn geweest als de man veel langer ouderdomspensioen had genoten. Het te veel betaalde ouderdomspensioen mag immers worden verrekend, terwijl de periode waarover de vrouw partnerpensioen geniet, steeds korter wordt. Bij het bepalen van de ruilvoet op basis waarvan de uitruil heeft plaatsgevonden, is rekening gehouden met (statistische) sterftekansen. Het terugdraaien van de uitruil komt neer op het negeren van een sterftekans. Als betwisting van de handtekening op grotere schaal plaatsvindt, beïnvloedt dat de ruilvoet.

De gevolgen voor Nationale-Nederlanden hadden eveneens anders uitgepakt als de overdrachtsovereenkomst een andere inhoud had gehad. Los van het feit dat de vordering in vrijwaring (niet meer) aansloot op de vordering in de hoofdzaak, staan de vrijwaringsbepalingen in de overeenkomst aan toewijzing van de vordering in de vrijwaringsprocedure in de weg.

■ BEPERKING VAN RISICO'S

Als het beleid is gericht op het uitsluiten van alle risico's, kan de uitvoerder bij uitruil niet volstaan met het toezenden van een informatiebrief en een aanvraagformulier aan de (gewezen) deelnemer. Hij zal een procedure moeten inrichten die voldoende waarborgen biedt om zeker te stellen dat de partner met uitruil heeft ingestemd. Het werken met DigiD is een mogelijkheid, maar die is niet voor iedere uitvoerder weggelegd. Deze uitvoerders zouden dus zelf een systeem van elektronische verificatie in het leven moeten roepen. Doorgaans is dit kostbaar en de vraag is of het risico deze investering rechtvaardigt.

Een praktisch (tijdelijk) alternatief is het laten *legaliseren* van een handtekening. Gemeenten in Nederland legaliseren handtekeningen aan de hand van het identiteitsbewijs en voorzien de onderhandse akte van een stempel. Het formulier met de gelegaliseerde handtekening kan vervolgens aan de uitvoerder worden toegezonden, die het formulier op de gebruikelijke wijze verwerkt, overeenkomstig de toepasselijke privacywet- en regelgeving. De tarieven voor het legaliseren verschillen per gemeente en variëren van minder dan € 5 tot meer dan € 15. Het nadeel van dit praktische alternatief is de drempel voor de deelnemer/partner, bestaande uit de kosten en de fysieke gang naar het gemeentehuis. Legalisatie van een handtekening kan overigens ook bij een notaris, maar dat kost doorgaans aanzienlijk meer.

Zonder het inrichten van een procedure met voldoende waarborgen om zeker te stellen dat de partner met uitruil heeft ingestemd, is het aan te bevelen het originele ondertekende formulier fysiek te bewaren – en niet uitsluitend digitaal – ook na een eventuele waardeoverdracht. Mocht de instemming ter discussie staan, dan vereenvoudigt dit in ieder geval het vaststellen van de echtheid van de handtekening. Ontkent de nabestaande de handtekening, dan rust de bewijslast van de echtheid immers op de uitvoerder.

Niet alleen bij uitruil

De instemming van de partner geldt niet uitsluitend bij uitruil. Ook in sommige gevallen van waardeoverdracht dient de partner in te stemmen.⁴ Voor het maken van afwijkende afspraken ten aanzien van bijzonder partnerpensioen gaat de wet ook uit van een overeenkomst tussen de (ex-)partners, zonder verdere waarborg.⁵ Voor vervreemding van het recht op bijzonder partnerpensioen stelt de wet wel zelf de eis van een notariële akte.⁶ De Wet verevening pensioenrechten bij scheiding voorziet ook zelf in de eis van een gewaarmerkte overeenkomst als partijen van de wettelijke hoofdregel van verevening wensen af te wijken en de uitvoerder verzoeken daaraan mee te werken.⁷

In de hier besproken zaak voor Hof Den Haag heeft het risico zich niet alleen verwezenlijkt door het ontbreken van de handtekening, ook de collectieve waardeoverdracht speelt een rol. Bij een waardeoverdracht heeft het dan ook, waar mogelijk, de voorkeur om situaties van uitruil nader te beoordelen en daar bij het opstellen van de overdrachtsovereenkomst rekening

Alvorens als overdragende partij een vrijwaring te aanvaarden, is het goed de reikwijdte van die vrijwaring te beseffen en waar nodig te nuanceren

mee te houden. Alvorens als overdragende partij een vrijwaring te aanvaarden, is het goed de reikwijdte van die vrijwaring te beseffen en waar nodig te nuanceren. Het opnemen van een bepaling die specifiek ziet op deze situatie, heeft de voorkeur.

Tot slot: een vrijwaringsprocedure (en voeging) heeft ontegenzeggelijk voordelen, maar maakt het vaak ook gecompliceerd. Maar al te vaak sluit de vordering in

de vrijwaring niet aan op de vordering in de hoofdzaak. Verandert de grondslag in de hoofdzaak, dan kan dat consequenties hebben voor de vrijwaringsprocedure.

■ CONCLUSIE

De gevolgen van een incidentele valse handtekening zijn te overzien, tenzij waardeoverdracht heeft plaatsgevonden met de nodige vrijwaringen (over en weer). Omdat een waardeoverdracht nooit is te voorspellen, is het inrichten van een procedure die de echtheid van een handtekening meer waarborgt, aan te bevelen. Zolang digitale verificatie niet mogelijk is, kan het laten legaliseren van een handtekening een alternatief zijn. In andere gevallen verlangt de wet immers ook waarborgen. ●

4 Zie bijvoorbeeld art. 71, lid 1 PW.

5 Art 57, lid 4 PW.

6 Art 57, lid 5 PW.

7 Art 4, lid 2 Wet VPS.